

ЭКОЛОГИК ТУРИЗМНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНияТЛАРИ
ВА ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ

**Қурбонов Бердиёр Тоштемурович –
Жиззах вилояти Туризмни ривожлантириш
худудий бошқармаси бошлиғи ўринбосари**

Аннотация: Мақолада экологик туризмнинг назарий тушунчалар келтирилган, ҳудудларда туризмни ривожлантириш бўйича муаммолар ва уларни бартараф этиш бўйича олиб борилаётган ишлар, уни янада ривожлантириш бўйича тавсиялар берилган.

Таянч сўзлар: туризм, экотуризм, туризм инфратузилмаси, маркетинг стратегияси, туризм маршрутлари, туризм салоҳияти.

Аннотация: В статье представлены теоретические концепции экологического туризма, проблемы развития туризма в регионах и проводимая работа по их устранению, даны рекомендации по его дальнейшему развитию.

Ключевые слова: туризм, экотуризм, туристическая инфраструктура, маркетинговая стратегия, туристические маршруты, туристический потенциал.

Abstract: the article presents the theoretical concepts of eco-tourism, the problems of tourism development in the regions and the work being done to eliminate them, and provides recommendations for its further development.

Keywords: tourism, ecotourism of tourism, tourist infrastructure, marketing strategy, tourist routes, tourist potential.

Иқтисодиётни модернизациялаш шароитида ҳудудларни жадал ривожлантириш, валюта тушумларини кўпайтириш, янги иш ўринлари яратиш орқали аҳолининг турмуш даражасини яхшилаш, хорижий туристларни жалб қилиш, юртимизни дунёга танитиш, қадимий шаҳарлар ва тарихий ёдгорликларимизни асраб авайлашда туризмни инновацион ривожлантиришнинг ўрни бекиёс. Мазкур соҳанинг аҳамияти ва устувор вазифалари ҳақида Ўзбекистон Республикаси Президенти таъкидлаганидек [1,2.] "...туризмни иқтисодиётнинг стратегик тармоғига айлантириш биз учун устувор вазифа бўлиб қолади. Ҳукумат олдидаги энг муҳим вазифалардан бири – жорий йилда юртимизга келадиган туристлар сонини 7,5 миллионга етказишдан иборат. Маълумки, қатор нуфузли хорижий оммавий ахборот воситалари 2020 йилда Ўзбекистонни саёҳатга албатта бориш тавсия этилган мамлакатлар қаторига киритди. Биз бундай имкониятдан унумли фойдаланишимиз керак. Жорий йилда янги замонавий меҳмонхоналарни қуришга давлат бюджетидан 200 миллиард сўм субсидия ажратиб, туризм инфратузилмасини жадал ривожлантириш зарур".

Бундан ташқари мазкур вазифанинг ижроси сифатида экологик туризмни ривожлантириш борасида қулай иқтисодий ва ташкилий-ҳуқуқий шарт-шароитларни яратиш долзарб аҳамият касб этади. 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши

бўйича Ҳаракатлар стратегиясида[2,7.] туризм индустриясини жадал ривожлантириш, иқтисодиётда унинг роли ва улушини ошириш, туристик хизматларни диверсификация қилиш ва сифатини яхшилаш, туризм инфратузилмасини кенгайтиришга алоҳида эътибор қаратилган.

Мазкур тушунчанинг иқтисодий моҳияти турлича таърифлар орқали ифодаланади. Жумладан "Экологик туризм" атамаси [3.37] ёки "экотуризм" инглизча "экологик туризм" ва "экотуризм" атамаларининг таржимаси. Улар билан бир қаторда, хорижий адабиётларда "яшил туризм", "юмшоқ туризм", "сокин туризм", "тинч туризм" каби бошқа тушунчаларни топишингиз мумкин. Баъзида "биотуризм", "табиат туризми", "ландшафт туризми" ва бошқа атамалар қўлланилади, ўз навбатида, экологик туризм транспорт турига қараб ички таснифга эга.

Ўзбекистонда экотуризмни ривожлантириш концепциясида таъкидланишича [4.10.] "экологик туризм ёки экотуризм табиат муҳитига нисбатан масъулият билан саёҳат қилишга, ҳудудларни табиатига зиён етказмаган ҳолда ўрганиш ҳамда бетакрор, гўзал жойларидан завқ олиш мақсадида табиатни муҳофаза қилишга кўмаклашади, атроф-муҳитга "юмшоқ" таъсир этади, маҳаллий аҳолининг ижтимоий-иқтисодий шароитини фаоллаштиради ва шу фаолиятдан уларнинг имтиёзлар олишини таъминлайди".

Иқтисодчи олимларнинг фикрича [5.22.] “Ўзбекистонга туристик ёки хусусий йўналиш бўйича ташриф буюрувчи шахслардан камида 10 % ўз сайёҳатларининг экологик жиҳатлари билан қизиқишади. Улар ёки табиий ҳудудлар (боғлар, тоғлар, ўрмонлар, кўллар)га ташриф буюришади, ёки, яқинроқ қишлоқ жойларга бир кунлик экскурсия қилишади. Уларнинг камида 60 % и аралаш турга эҳтиёж сезишади, хусусан, этнография билан экологияга қизиқишади”. Туризмни ривожлантириш борасида бир қатор муаммоларнинг илмий-амалий ечимини таъминлаш юзасидан мақсадли илмий изланишлар амалга оширилган.

Шу нуқтаи-назардан қараганда, мамлакатимизда ҳам туризм тизимига инновацияларни татбиқ этиш, экологик туризмни ривожлантиришда инновацион маркетингнинг ривожланиши ва ҳудудларда туризмни бошқариш самарадорлигини ошириш нуқтаи назаридан мазкур тадқиқот ишининг долзарблиги ифодаланади. Шунингдек, ҳудудларда ижтимоий инфратузилмани ривожлантиришдаги камчиликлар, зиёрат туризми объектларида банкомат ва терминаллар, турникетлар сингари воситаларнинг ўрнатилмаганлиги, туризм инфратузилмасини ривожлантиришда инновацияларни қўллаш самарадорлигининг пастлиги, кўпгина туристик масканларига муҳандислик коммуникациялари тизимлари уланмаганлиги ва унинг самарали ижросини таъминлаш вазифаси тадқиқотнинг амалий аҳамиятини янада оширади.

Бу борадаги муаммоларнинг ечимини топиш экологик туризмни ривожлантиришда маркетинг стратегиясини қўллашнинг ҳудудий жиҳатларини тадқиқ этиш зарурияти юзага келди. Замонавий туризм индустриясини ривожлантиришда етакчи жаҳон тенденциси бўлиб туристик хизматлар фаолиятини истеъмолчига мақсадли йўналтириш ҳисобланади. Маркетинг туристик маҳсулотга потенциал ёки реал талабни баҳолашга, идентификация қилишга имконият яратади ва шунга мос равишда уни лойиҳалаш, ишлаб чиқариш, силжиш ва сотиш бўйича ҳаракатлар тизимини амалга оширади. Амал қилаётган фаолиятдаги сегментларни кенгайтириш ва янги сотиш бозорларини топишнинг стратегиясини ишлаб чиқишга, бу борада хизмат кўрсатиш орқали мустақам фойда олишга имконият яратади.

Иқтисодчи олим О.Х.Хамидовнинг эътироф этишича “Экологик туризм мамлакатимиз табиатининг хилма-хил ва бой рекреация ресурслари салоҳияти имкониятларидан самарали фойдаланишга, табиат ва маданият меросларини асраш ва муҳофаза қилишга, маҳаллий аҳолини иш билан таъминлаш ва уларнинг фаровонлигини оширишга салмоқли ҳисса қўшади, хизмат ва маҳсулотлар ишлаб чиқариш бирлиги ҳисобига энг кам табиий ва моддий ресурслар сарфлайди. Шунингдек, туризм иқтисодиётининг асосий тармоқлари ривожланишига мультипликатив самара воситасида сезиларли таъсир кўрсатади” [6.59.]

Экотуризм йилига 25-30 %га ўсиб, янада ривожланиш учун муҳим салоҳиятга эга [7.55]. Туризм соҳасида маркетинг амалиётини мувофиқлаштириш асосида ривожлантириш ҳудудларнинг сайёҳлик имкониятларини ўрганиш, кенг тарғиб қилиш асосида ички туристик имкониятларни ошириш ҳисобланади. Бу борада сайёҳлик хизматининг қўйидаги вазифаларни тадқиқ этиш мақсадга мувофиқ: ҳудудларнинг сайёҳлик соҳасидаги умумий маълумотларни тўплаш, туризм хизматига талаб ва таклиф борасидаги мувофиқлик тадқиқоти, ҳудуднинг экологик туристик соҳасининг устуворлик даражасини аниқлаш, сайёҳлар оқимининг танланган ҳудудлардаги қизиқишларини ўрганиш, ҳудуднинг туристик хизматлар бозоридаги имкониятларини аниқлаш ва стратегик йўналишларини белгилаш.

Туризм инфратузилмаси шакл ва турлари қўйидагича гуруҳланади [8.6.]: тунаш мажмуалари (хотел, мотел, кемпинг), сув ва озиқ-овқат таъминоти, канализация, телекоммуникация, соғлиқни сақлаш тизими, туристлар хавфсизлиги, барча турдаги транспортлар, атроф-муҳитни, тарихий ёдгорликларни турли ёнғин, табиий офатлардан ҳимоя қиладиган ташкилотлар, маданий ҳордиқ чиқариш муассасалари (парк, яшил боғлар, ўрмонлар, ботаника боғлари, ҳайвонот боғлари, кутубхона, музей, театр, хусусий ва давлатга тегишли маданий марказлар), пиёдалар ва велосипедчилар учун мўлжалланган йўллар, ўриндиқлар, чиқинди ва ахлат ташлаш жойлари, туризм мактаблари ва коллежлари, олий ўқув юртлари ёки факультетлари. Демак, мазкур гуруҳлаштиришдан кўриниб турибдики, биз таҳлил қиладиган

худуднинг туризм инфратузилмаси кенг тадқиқотни талаб қилади.

Жиззах вилоятида туризмни ривожлантириш ва йирик курорт зонасини ташкил этиш бўйича кенг имкониятлар мавжуд бўлиб, вилоятда асосан экотуризм, экоагротуризм, зиёрат туризми, овчилик туриз-

ми, спорт туризми, этнотуризм, балиқ ови туризми, экстремал туризм каби кўплаб турлари мавжуд. Туризм маршрутларининг Жиззах вилоят туманлари кесимида тарихий-маданий, зиёрат, экологик туризм ва бошқа турлари фарқланади (1-жадвал).

1-жадвал

Жиззах вилоятининг туризм маршрутлари турларининг фарқланиши ва жойлашган ўрни

Туризм маршрутлари турлари	Жойлашган ўрни
Тарихий-маданий туризм	Шароф Рашидов хиёбони ва музейи ва уй музейи, Х.Олимжон ва Зулфияхоним музейи, Хўжа Нуриддин мадрасаси
Зиёрат туризми	Ғаллаорол туманида Саъд Ибн Абу Ваққос, Қозон ота, Янги обод туманида Хўжа мушкент, Зомин туманида Хўжаи Сероб ота, Бахмал туманида Новқа ота, Ўсман ота ва Мир Сайид Ҳалиллох зиёратгоҳлари
Экологик туризм	Фориш (Нурота давлат қўриқхонаси ва ўрмон хўжалиги, Айдар Арнасой кўллар тизими худудлари, Қизилқум кентликлари), Зомин (Зомин Миллий боғи, қўриқхонаси ва ўрмон хўжалиги), Ғаллаорол (“Шар тошлар”, “Ғаройиб тош” ансамбллари), Ш.Рашидов (Сайхонтош битиклари, Учқиз тош ансамбли)
Гастрономик туризм	“Жиззах сомсаси”, “Миллий ширинликлар”, “Сайхон таомлари”
Археологик туризм	Амир Темура дарвозаси, Тўрткўл тепа, Хонимқўрғон тарихий археологик ёдгорликлари
Соғломлаштириш туризм	Зомин туманида “Зомин”, “Азим Зомин шифо”, Бахмал туманида “Бахмал”, Жиззах шаҳрида “Ўрда”, Ғаллаорол туманида “Маржон суви”, санаториялари
Агротуризм	Ш.Рашидов туманида “Турдибек” (ғаллачилик, пахтачилик ва чорвачилик, туячилик), “Қамола” (боғдорчилик), Зомин туманида “Чопон” (йилқичилик) фермер хўжаликлари

Манба: Жиззах вилояти Туризмни ривожлантириш ҳудудий Бошқармаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан тайёрланган.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонида туризм инфратузилмасидаги мавжуд муаммоларни ҳал этиш, тақдим этилаётган хизматлар сифатини ошириш ва жаҳон бозорларида миллий туризм маҳсулотларини фаол тарғиб қилиш, туризм тармоғининг кадрлар салоҳиятини кучайтириш орқали туризм соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар самарадорлигини ошириш ҳамда республикага кириб келаётган хорижий фуқаролар сонини кескин кўпайтириш[9] вазифаси белгиланган.

Жиззах вилоятида мазкур вазифанинг ижросини бажарилишига эътибор қаратсак, туристик объектлар турли туристик фирмалар билан 2019-2020 йилларда чет эллик сайёҳларни жалб қилиш бўйича 50 га яқин шартномалар тузилган. Натижада вилоятга 2018 йилда 5800 нафар хорижий сайёҳлар ташриф буюришган. Уларнинг энг катта қисмини МДХ давлатлари ташкил қилишини инобатга оладиган бўлсак 3060, (72,0%), вилоятнинг турли худудларидаги диққатга

сазovor жойларига турли давлатлардан туризмнинг барча турлари бўйича 825800 нафар сайёҳлар ташриф буюришган (2-жадвал).

Вилоятга 2019 йил давомида 75 та хорижий давлатлардан 12 000 дан зиёд хорижий сайёҳлар ташриф буюрган бўлиб, бу ўтган йилнинг мос даврига нисбатан икки баробарга ўсган. Шу билан бир қаторда, ички сайёҳлар сони 2019 йил давомида 950 000 нафарни ташкил этган бўлиб, бу кўрсаткич ўтган йилга нисбатан 116,0% га ортганини кўриш мумкин. Сайёҳларнинг асосий қисми Осиё (38,5% - Хитой, Туркия, Ҳиндистон, Афғонистон, Япония, Жанубий Корея) давлатлари, 8,4% МДХ давлатлари, 55,0%, Европа (Германия, Италия, Буюк Британия, Франция) давлатлари ва 2,8% бошқа давлатлар ҳисобига тўғри келган. Бундан ташқари кейинги режа ва давлат дастурларига мавжуд имкониятларни Европа, Америка ва Жанубий-Шарқий Осиё давлатларидан ташриф буюрувчилар салмоғини кўпайтириш учун тарғибот чора-тадбирларини қўллаш мақсадга мувофиқ.

**Жиззах вилояти туризм салоҳияти кўрсаткичларининг
ўзгариши (минг киши) ***

Кўрсаткич номи	2015 йил	2016 йил	2017 йил	2018 йил	2019 йил (1 декабрь ҳолатига)	2019 йилда 2018 йилга нисбатан	
						(+,-)	%
Ташриф буюрган сайёҳлар сони	400350	455 500	552500	825800	962 000	136200	117,0
шу жумладан:							
хорижий сайёҳлар	350	500	2500	5800	12 000	6200	207,0
маҳаллий сайёҳлар	400 000	455 000	550 000	820 000	950 000	1300.00	116,0

Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2018-2019 йилларда туризм соҳасини ривожлантириш бўйича биринчи навбатдаги чора тадбирлар тўғрисида”ги қарор Ўзбекистонда туризм соҳасида амалга оширилаётган изчил давлат сиёсатининг мантиқий давоми бўлиб, соҳани жадал ривожлантириш учун қулай иқтисодий, маъмурий ва ҳуқуқий муҳитни яратган ҳолда энг самарали тартибни жорий этиш, ҳудудларнинг иқтисодий салоҳияти ва даромадлари базасини кенгайтириш, янги иш ўринларини яратиш, юртимизга келадиган туристлар оқимини кўпайтириш, шунингдек, миллий туризм маҳсулотларини жаҳон бозорида фаол ва комплекс илгари суришга қаратилган. Шу ўринда эътироф этиш керакки мазкур қарорда туризм соҳасида тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш учун қулай шарт – шароитлар яратиш белгиланган.

Бундан ташқари Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 7 июндаги ПҚ-3777-сонли қароридаги “Ҳар бир оила тадбиркор” давлат дастури ижросини таъминлаш мақсадида вилоятда бу борада бир қатор амалий ишлар олиб борилмоқда. Жумладан, меҳмонхоналар сонини кўпайтириш ва уларга имтиёзли кредит маблағлари ажратилиш бўйича доимий равишда тарғибот тадбирлари амалга оширилмоқда. Уларнинг сони 2018 йилда жами 30 тани, улардаги хоналар сони 455 тани, ўринлар сони 907 тани ташкил қилган бўлиб, бу кўрсаткич 2019 йилда жами 80 тани, улардаги хоналар сони 692 тани, ўринлар сони эса 1558 тани ташкил қилган бўлиб, бу 2018 йилга нисбатан 2.0 бараварга ўсиб борган. Меҳмонхоналарнинг аксарият қисми Жиззах шаҳри, Зомин, Фориш ва Дўстлик туманларида жойлашган. Бундан ташқари Зомин туманида замонавий меҳмонхоналар сонини кўпайтириш мақсадида 2018-2019 йилда 20 нафар

тадбиркорларга 412 млн. сўмлик имтиёзли кредит маблағлари ажратилди.

Бизнинг фикримизча ҳозирги иқтисодий ислохотлар даврида туризм соҳасида ҳудудларда экологик ва ташкилий-иқтисодий инновацияларни тадбиқ этиш асосида туризмни ривожлантиришда қуйидаги чоратадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқ деб ҳисоблаймиз:

- ҳудудларда туризм инфратузилмасини ривожлантириш учун мазкур соҳада кичик ва хусусий тадбиркорликнинг самарали фаолият юритишига эришиш;

- туризм соҳасига тўғридан-тўғри инвестицияларни жалб этишни рағбатлантириш, ушбу йўналишда изчил амалга оширилаётган давлат сиёсатида инвесторларнинг ишончини мустаҳкамлаш;

- тарихий жойлар, табиат ҳудудларининг туристик жозибадорлигини ошириш учун тарихий-маданий мерос ёки рекреацион ресурс сифатида махсус муҳофаза остига олинишини назорат қилиш;

- сайёҳлик бозоридаги таклиф таркибини ўрганиш ва янги туристик маршрутларни ишлаб чиқиш ва ҳудудларнинг сайёҳлик соҳасидаги имкониятларини аниқлаш ва стратегик бозорлар ва аҳоли қатламини аниқлаш;

- ҳудудларда экологик туризм ривожланишининг маркетинг тадқиқотларини олиб бориш асосида маҳаллий ва хорижий сайёҳлар оқимининг таҳлилини ўтказиш, сайёҳлик хизматларининг рақобатдаги устуворлиги ва заиф томонларини аниқлаш;

- жаҳон бозорларида миллий туризм маҳсулотларини фаол тарғиб қилиш, туризм тармоғининг кадрлар салоҳиятини кучайтириш орқали туризм соҳасида амалга оширилаётган ислохотлар самарадорлигини ошириш.

Манба ва адабиётлар руйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 2020 йил
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ 4947-сонли Фармонида 1-ИЛОВА 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси. <http://strategy.gov.uz>.
3. Косолапов А.И. Теория и практика экологического туризма. -М., 2005.-37 с.
4. Ўзбекистонда экотуризмни ривожлантириш концепцияси.Экология хабарнома. Т.: 2007 № 6 – 10 б.
5. Тухлиев Н., Абдуллаев Т. Экологический туризм: сущность, тенденции и стратегия развития. Т.: 2006.- 22 с
6. Хамидов О.Х. Миллий товарлар рақобатбардошлигини оширишда замонавий маркетинг концепцияларидан фойдаланиш. Республика илмий-амалий анжуман илмий мақола ва тезислар тўплами. 2018. Т.:ТДИУ. “Фан ва технологиялар” - 59 б.
7. Максанова Л.Б, Гусева Е.Ю., Баастын Оюнгэрэл, Аюшеева С.Н., Мункуева В.Д.Международный опыт развития экотуризма: страновая специфика и общие подходы. Вестник Московского государственного областного университета. М.: 2019 № 2 -55 с.
8. Alimov A.O., F.S.Qutlimurotov, E.T.Rabbimov. Turizm infratuzilmasi. Т.: 2011 у. 6-б
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасида туризм соҳасини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 15.08.2019 й., 06/19/5781/3567-сон.
10. Жиззах вилояти Туризмни ривожлантириш ҳудудий Бошқармасининг 2015-2019 йил маълумотлари.

МИНТАҚАВИЙ ТУРИЗМ КЛАСТЕРИ: МОҲИЯТИ ВА АСОСИЙ ХУСУСИЯТЛАРИ

Рахматуллаева Фируза Мубиновна –
Бухоро давлат университети,
“Иқтисодиёт” кафедраси доценти, и.ф.н.
Алимова Дилдора Дамировна -
Бухоро-муҳандислик технология институти,
Менеджмент кафедраси ассистенти

Аннотация: Ушбу мақолада туристик кластер тушунчасининг моҳияти, кластер ёндашуви асосида минтақавий туризмни ривожлантириш масалалари таҳлил қилинган.

Таянч сўзлар: Кластер, туризм, туристик кластер, минтақа, кластер ёндашуви.

Аннотация: В данной статье рассматриваются сущность понятия туристический кластер, вопросы развития региональной экономики на основе кластерного подхода.

Ключевые слова: кластер, туризм, туристический кластер, регион, кластерный подход

Abstract: This article examines the essence of the concept of a tourism cluster, the development of a regional economy based on a cluster approach.

Keywords: cluster, tourism, tourist cluster, region, cluster approach

Кириш. Ҳозирги кунда минтақавий даражада ишлаб чиқаришнинг ўзаро таъсирини ташкил этишнинг кластер тамойиллари кенг қўлланилмоқда. Бундай ёндашув минтақавий иқтисодиётнинг, жумладан туризм соҳасининг моҳиятини тубдан ўзгартира олади. Шу сабабли, туризмни ривожлантиришга кластер ёндашувини тадқиқ қилиш, уни кенг жорий қилиш масаласи алоҳида аҳамият касб этади. Ушбу мақолада минтақавий туризмни бошқариш ва ривожлантиришнинг кластер ёндашувига ўтиш кўриб чиқилган.

Туризм тармоғи нафақат кўплаб туризм корхоналарини, балки туризм билан боғлиқ бўлган ҳамроҳ тармоқлар корхоналари ва туристик характерга эга хизматларни кўрсатиш жараёнида бевосита иштирок этадиган корхоналарни ўз ичига олади. Туризм

индустрияси корхоналарининг ривожланиши бутун туризм тармоғининг ва халқ ҳўжалигининг у билан боғлиқ тармоқларининг комплекс ривожланишисиз амалга ошмайди. Айнан кластерлар ушбу муносабатларни ривожлантиришнинг энг қулай шакли ҳисобланади. Жаҳон тажрибаси шуни кўрсатадики, бозор иқтисодиёти шароитида кластерлар эгилувчан ва самарали тузилмалардан ҳисобланади. Уларнинг негизида икки тамойил кооперация ва рақобат ётади.

“Кластер” маълум соҳада бир-бири билан боғлиқ бўлган соҳаларни, корхона ва ташкилотларни, компанияларни рақобатдаги афзалликларини бирлаштириб, бир-бирининг кучли томонларини тўлдирган ҳолда ҳамкорликда фаолият юритиш маъносини англатади.